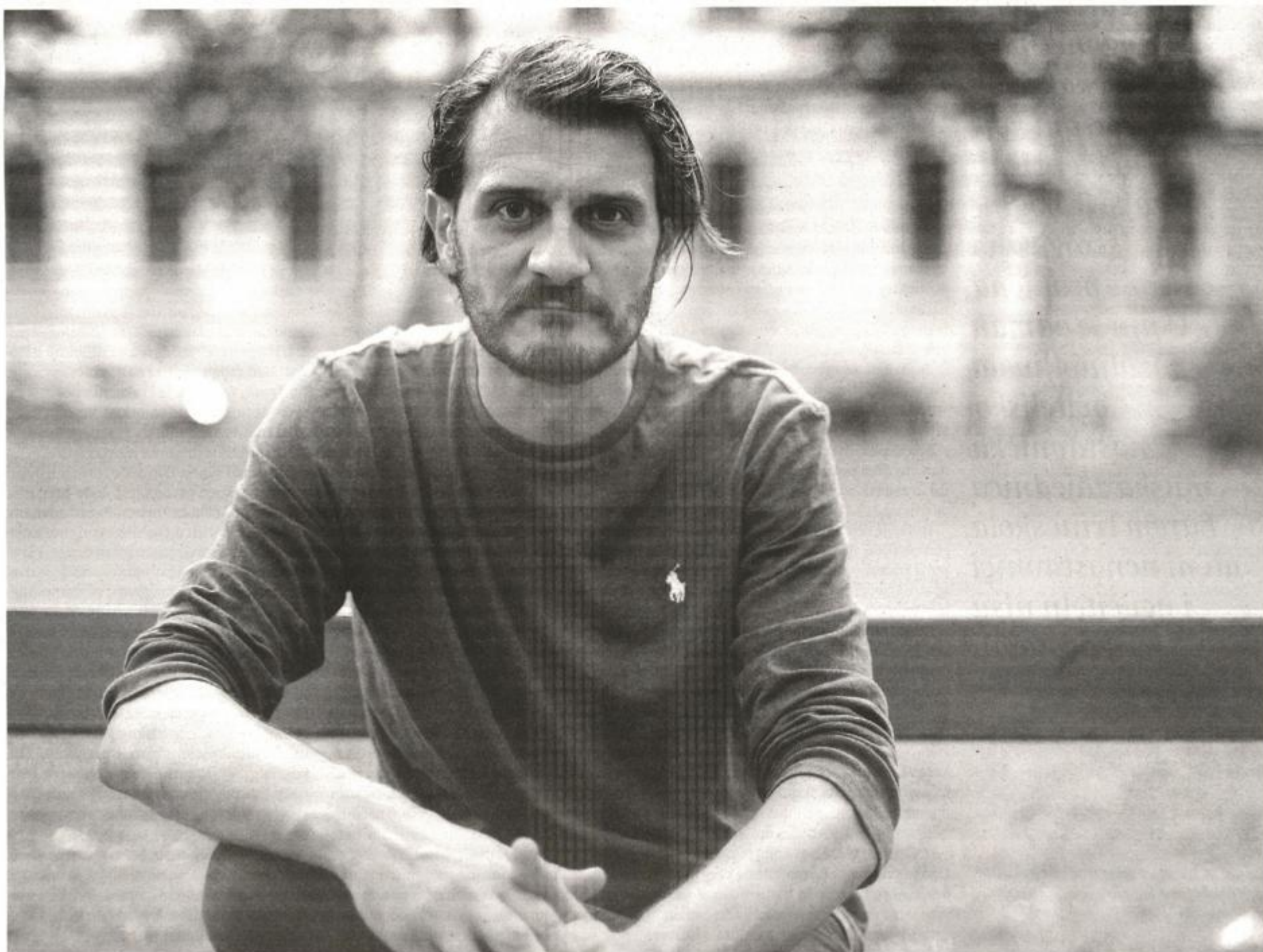

FRANO MAŠKOVIĆ

Strah je naš najtužniji gospodar

Globalna pobuna danas je jako teško moguća zato što je praktički nemoguće organizirati velik dio populacije koji je zarobljen strahom za egzistenciju, kako će školovati vlastitu djecu ili hoće li dobiti zdravstvenu skrb. I protiv Hamleta je sve: roditeljski odnosi, ljubav, državne prilike, prijatelji. On živi u potpunoj neslobodi, sam protiv svih

GLUMAC Zagrebačkog kazališta mladih FRANO MAŠKOVIĆ, rodom iz Dubrovnika, bit će novi Hamlet na Dubrovačkim ljetnim igrama, nakon legendarnih VELJKA MARIČIĆA, RADE ŠERBEDŽIJE, PETRA KRALJA, IVE GREGUREVIĆA, DANIELA DAYLEWISA, GORANA VIŠNJIĆA... S ovim izvisnim glumcem, iza kojeg je već dosta važnih kazališnih uloga i jedan film koji je ušao u najuži izbor za Oscara ('Osmi povjerenik'), razgovaramo o tome što nam Hamlet znači danas i isplati li se njegova pobuna u svijetu u kojem je neslobode sve više, a želje za promjenom sve manje.

Svaka nova generacija treba svog Hamleta, kaže Jan Kott. Kakvog Hamleta treba vaša generacija?

Hamlet je ogledalo svijeta u kojem živimo i ako je taj svijet 'iskočio iz zgloba', kao što kaže Hamlet, onda mora postojati netko tko će ga vratiti natrag. U današnje vrijeme to je jako teško. U doba u kojem je to govorio JAN KOTT, to vraćanje u normalu bilo je puno lakše jer je pobuna bila moguća. Meni je u tom smislu važna Hamletova rečenica da biti pošten znači biti izabran između deset tisuća drugih. Nama je danas postalo normalno da postoji tek jedan pošten pojedinac u bezličnoj masi drugih, ali to je tužno u vremenu u kojem živimo. Možda taj pojedinac i može biti ponosan na to što je pošten, ali što to zaista znači danas? Poštenje je postalo tako razmrvljeno i svi smo dovedeni do toga da se osjećamo razmrvljeno.

Pakao je u nama

Shakespeareova drama počinje tako što Hamletov stric ubije Hamletova oca, oženi njegovu majku i na prevaru postaje kralj. Danas su velike prevare praktički postale normalna stvar?

Tragično je što na sve te velike prevare danas odmahujemo rukom i kažemo – ah, pa to je tako i što se tu može, tako valjda mora biti. Stvar je u tome da tako ne mora biti. Današnji problem je u tome da onaj tko poduzme neki čin pobune čak i među najbližima izaziva sprdnju jer se čini, barem ovdje, da je mogućnost pobune na dugi niz godina izbrisana iz našeg sustava vrijednosti. Divim se u tom smislu Francuzima: mislim na studente koji su, na spomen da će im biti povećani troškovi školovanja, izašli na ulice, kao što su to učinili i penzioneri kada su im htjeli smanjiti mirovine. A nama se ovdje može oduzeti pet, deset ili pedeset posto naših prava i neće se pobuniti nitko. U nekim zemljama još uvijek postoje ostaci slavne tradicije – kod nas je nema.

Kako je onda moguće današnjem svijetu govoriti o Hamletovoj pobuni, kada taj svijet tako često izgleda kao da je zaglavljen i kao da je stao u mjestu?

Svijet je zaglavljen koliko i Hamlet. Divna je njegova rečenica, kada su mu podastri svi razlozi da mora djelovati, i on kaže 'ali ja moram imati bolji razlog od činjenice da mi se prikazao duh moga oca', koji ga nagovara na osvetu. Osobno, duboko vjerujem da kada ubiješ jednog čovjeka, to je kao da ubiješ jedan citavi svemir ili cijeli svijet. U tom smislu, teško je na taj način djelovati čak i onda kada znaš da je netko kriv. Dignuti ruku na nekoga je najgora karma ili najgora pokora koja ti se može dogoditi. Iz perspektive predstave, Hamlet je čovjek od 40 godina, dakle nije dijete, koji već ima neko iskustvo. Usput, prvi glumac koji je u povijesti odigrao Hamleta imao je 42 godine, pa sam ja sa svojih 40 nekako još mlad... Ludilo je lako opravdati mladim godinama, ali Hamlet je svjestan svega što se oko njega događa i zato dopušta da bude izmanipuliran...

Ima li pobune bez nasilja?

Nema pobune bez nasilja. Ako izađeš na ulicu i blokiraš promet, već si napravio neku demonstraciju sile. Međutim, mislim da je danas jedino moguća unutarnja pobuna neke mikrozajednice protiv zadanih principa ponašanja. Globalna pobuna danas je jako teško moguća zato što je praktički nemoguće organizirati velik dio populacije koji je zarobljen strahom za egzistenciju, kako će školovati vlastitu djecu ili hoće li dobiti zdravstvenu skrb. Strah je danas naš najtužniji gospodar. Kada te dovedu u takvu poziciju, jako je teško dići se na noge jer nismo sigurni hoće li i oni najbliži biti naši istomišljenici ili će okrenuti glavu zato što je tako komfornije. U tom smislu, protiv Hamleta u ovom komadu je sve: roditeljski odnosi, ljubav, državne prilike, prijatelji. On živi u potpunosti neslobodi, sam protiv svih; to je dobar primjer za današnju globalnu neslobodu iz koje je teško očekivati globalnu pobunu.

Češki disidenti u vrijeme staljinizma govorili su o 'alternativnoj zajednici' u koju su vjerovali. Vaclav Havel je tvrdio da bi zajednica, koja bi odbacila odgovornost pomaganja drugima, završila tek kao 'malo profinjena inačica življenja u laži'. Što mislite o tome?

Slažem se s tim stavom i vjerujem u takvu vrstu akcije. Ako kreneš mijenjati svijet, moraš početi od sebe i od svoje zajednice i ako tako pristupaš na primjer vlastitoj djeci i odgajaš ih vlastitim primjerom, to se onda upisuje i u njihov način ponašanja. Onda možda možeš pristupiti susjedima i tako se taj otpor širi. Ništa nije moguće na silu.

Pokojni glumac Nebojša Glogovac, u intervjuu na stranicama Novosti, na primjeru svog Hamleta također je govorio da promjena počinje od ličnog odnosa prema vlastitoj djeci...

Obožavao sam GLOGOVCA. S obzirom na to da sam imam dvoje djece, takvu vrstu prakse svaki dan živim s njima u dnevnoj sobi. Ako moja djeca vide jedan način mog ponašanja i mog stava, onda ih nitko u školi ne može uvjeriti da je takva vrsta stava nešto krivo. Obratno, moja djeca s onim što dožive kod kuće mogu utjecati i na svoje prijatelje. Općenito, takav pristup zahtijeva dugo vrijeme i djelovanje generacija, ali mislim da je jedini djelotvoran.

Međutim, Hamlet kaže i ovo: 'Ja moram biti surov da mogu dobar biti...' Kako vi to doživljavate?

Pakao je u nama. Kada nekoga povrijediš fizički ili verbalno, onda je grižnja savjesti veća pokora nego bilo kakva kazna. Hamlet tu rečenicu izgovara majci i zapravo joj se ispričava što ju je izvrijedaio i žao mu je zbog toga. Rečenica 'moram biti surov da mogu dobar biti' zapravo je učenje na primjeru, na vlastitim greškama. U ljubavnom, prijateljskom ili političkom smislu, moraš živjeti nakon svojih pogrešaka. Hamlet ne može ispraviti to što je slučajno ubio Polonija, iako mu je on možda bio drugi otac, malo blesav, ali volio ga je. U Hrvatskoj se danas te pogreške ne plaćaju užasom vlastite savjesti, nego moćnici često izvlače svoje bližnje koji su pogriješili i šalju ih u inozemstvo, dok se voda malo ne smiri.

Kako se Hamlet izvlači iz gomile smrti koju je prouzročio?

Hamlet je pošten čovjek i spreman je odgovarati, kakve god bile posljedice, za sve te

smrti koje je, kako kaže, 'nebo htjelo'. U kontekstu predstave koju mi radimo, Hamlet se nalazi u toj čuvenoj Mišolovci, jer smo svi mi danas u jednoj velikoj mišolovci. Cijeli sustav danas funkcionira tako da misliš da si slobodan, a zapravo nisi. Hamlet vjeruje u odanost, plemenitost i ljubav, ali sa svojih 40 godina jako je realan i, naravno, shvaća da 'u tom ludilu ima sistema'. Sve ono što mu se dogodilo samo je jedna te ista provokacija lošeg, još jedan veliki kamen u rukavcu koji mora nositi. U našem Hamletu je zanimljivo to da mi vjerujemo da Hamletom žele manipulirati svi, čak i najbolji prijatelji. Kada ne vjerujemo manipulacijama današnjih političara, to ne shvaćamo kao životni problem jer na to smo navikli, ali najveći je mač u srce kada shvatimo da nas manipulira ljubav našeg života ili najbolji prijatelj ili čak 'duh vlastitog oca'. Sve je danas dovedeno u pitanje.

Što onda danas može razotkriti tu veliku manipulaciju u kojoj živimo?

Pa može je razotkriti kazalište. Ono može biti moćnije od naših odluka. Naprosto zato što si u kazalištu dopuštamo puno više slobode i preispitivanja naših stavova nego što si to dopuštamo u privatnom životu. U tom smislu, duboko vjerujem u kazalište, ne kao u mjesto koje može promijeniti svijet, nego kao u prostor u kojem publika ili ja možemo razumjeti taj svijet. Vjerujem da nam se u kazalištu može upaliti ta bitna crvena lampica.

U globalnoj mišolovci

Kako teku probe: što redatelj Paolo Magelli kaže vama i što vi govorite njemu?

MAGELLI je mađioničar upravo u tom razbijanju konvencija i, kao i u svakom procesu, tjera nas da budemo slobodni i iskreni prema tekstu, prema sebi i jedni prema drugima. Kada god nanjuši nešto izvještačeno u našoj glumi, skače na zadnje noge. Gledao sam barem osam različitih Hamleta na Dubrovačkim ljetnim igrama i ne mogu reći da ni sam ne zabrazdim u taj rukavac, isprovociran nekim naučenim, izvanjskim rješenjem kako igrati Hamleta, ali kada Magelli osjeti da ta gluma nije skroz moja, smjesta reagira. Mi sigurno nećemo napraviti Hamleta kakvog ljudi očekuju, a i zašto bismo, nego nekog našeg Hamleta za ovo vrijeme

Divim se Francuzima: studentima koji su, na spomen da će im biti povećani troškovi školovanja, izašli na ulice, kao i penzioneri kada su im htjeli smanjiti mirovine. A nama se ovdje može oduzeti pet, deset ili pedeset posto naših prava i neće se pobuniti nitko

u kojem živimo i za kojeg mi smatramo da je najiskreniji.

U kolikoj je mjeri u vašem Hamletu prisutan Dubrovnik, ne kao kulisa nego kao detalj današnjeg vremena u kojem živimo? Dubrovnik je u tom smislu jako prisutan. To je grad koji je bio omeđen zidinama, a sve što je okruženo zidovima, mentalnim ili fizičkim, inklinira da propadne, kao što je povijesno to i bio razlog njegove propasti. Čim si omeđen bilo kakvom granicom, fizičkom ili onom u glavi, ograničavaš si mogućnost da ziviš nespustano, da naučiš nešto novo, da prihvatiš nešto ili nekog drugog. Ovom predstavom želimo progovoriti o tome što je to Hamletov dvorac Elsinore: koje granice, tradicionalne, političke ili granice utvrđene našim strahom, stavljamo ispred sebe i ne živimo slobodno, ne govorimo što mislimo, ne reagiramo po instinktu i emociji, nego naučeno. Izvježbani smo da kažemo da je sustav, privredni ili obrazovni, dobar, a što ako je loš? Ne samo kod nas nego i u čitavom svijetu trebali bismo lomiti sve te granice, a danas je vrijeme takvo da je puno onih koji žele da tih granica bude što više. To je Hamletovo glavno pitanje: Što je sloboda i gdje se ona nalazi? Što se tiče mene i Dubrovčana, moja ideja je da ih prevarim u očekivanju kako bi taj Hamlet trebao izgledati.

Magellijev 'Dundo Maroje' u Dubrovniku 1989. bio je neka vrsta pretkazanja loših vremena koja dolaze. Koliko će se ovaj Hamlet baviti vremenom koje je pred nama i koje gledamo sa zebnjom iz brojnih razloga?

Ako radiš predstavu s osjećajem sebe u današnjem vremenu, onda ona mora biti okrenuta i prema slutnjama ili nadama u budućnosti. Sigurno ćemo iznijeti sve svoje strahove, strasti i čežnje koje osjećamo. Pa mene je svakako strah u kakvom će svijetu moja djeca odrastati i kako ispraviti sve te loše utjecaje. Kao što rekoh, živimo u globalnoj mišolovci i time ćemo se u ovoj predstavi baviti. Mislim da je današnje 'biti ili ne biti' živjeti u ovom lošem svijetu koji nam je poznat ili tražiti neko dobro u budućem svijetu, za koji ne znamo kako će funkcionirati. Kada se kretalo u Francusku revoluciju, nikome nije padalo na pamet kako će to izgledati, ali moralo je pasti nekoliko desetaka tisuća glava da bi se ostvarili njezini ciljevi u vidu demokracije u koju danas vjerujemo. Tako se i Hamlet pita jesu li posljedice njegovih čina vrijedne ciljeva za koje se bori. To je vječno pitanje koje si postavljamo svaki dan: Ne možemo šutjeti na nepravde, ali što trebamo učiniti?

Na kraju, trebali ste biti pomorac. Zašto ste postali glumac?

Otac mi je bio pomorac kao i puno mojih iz porodice, ali roditelji me zapravo nikada nisu tjerali da budem bilo što, osim što su od mene očekivali da budem pošten čovjek i na tome sam im beskrajno zahvalan. U djetinjstvu sam došao u jednu dramsku grupu, više iz zafrkancije, i to me je toliko omađijalo da me ne pušta do danas. Za mene je gluma zajedništvo i igra sa svojim kolegama, kada svaki dan možeš biti drugačiji, stavljen u krajnje različite situacije i biti tako živ i tako slobodan. Drugo, zar nije najljepša stvar u tome da nekome pobudiš neku dobru emociju, a ne osjećaj prema nasilju? Empatija će nas spasiti, a ne neke glupe naučene floskule. Zato sam zahvalan što imam mogućnost baviti se ovim poslom. A kuda će me dalje moja glumačka zvijezda voditi, to ne znam i tako mi je zaista dobro. ■